

<http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.03.03>

Arkadiusz GAWROŃSKI*

<https://orcid.org/0000-0003-3813-8235>

Ideowo-wychowawcze i propagandowe aspekty IV Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży w 1975 r. w Białymstoku

Jak cytować [how to cite]: Gawroński A., *Ideowo-wychowawcze i propagandowe aspekty IV Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży w 1975 r. w Białymstoku*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, t. 5, nr 3, s. 63–85.

Ideological, educational and propaganda aspects of the 4th National Youth Spartakiad in 1975 in Białystok

Abstract

During the communist Polish People's Republic period, National Youth Spartakiads ranked among the biggest sporting events in the country. The competitions, in which young people participated, provided an ideal environment for exerting ideological and educational influence on them. This influence should be understood as actions taken by the state authorities aimed at shaping the awareness of the indicated social group and adopting by the members of this group the attitudes desired from the perspective of the party and state authorities of the People's Republic of Poland. The communist authorities engaged co-operating socialist youth organisations to fulfil that task. The aim of this paper is to discuss the activities of youth organisations in terms of their ideological and educational impact during a major sporting event such as the 4th National Youth Spartakiad in 1975, using the example of the activities of youth organizations in the Białostockie, Łomżyńskie and Suwalskie Voivodships. The sources were archival materials found in the resources of the Archive of New Files in Warsaw and the State Archive in Białystok, as well as press

* mgr, Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych, Uniwersytet w Białymstoku; e-mail: a_gawronski@o2.pl (autor korespondencyjny)

materials published in the local newspaper "Gazeta Współczesna". The article discusses the participation of youth organisations in the promotion of physical culture in the Polish People's Republic, their propaganda activities and the methods of ideological and educational agitation adopted by these organisations during the 4th National Youth Spartakiad. The area of interest also included the use of the ideals of the Olympic movement to shape the attitudes of young people desired by the communist authorities.

Keywords: propaganda, sport, Youth Spartakiad, Białystok.

Streszczenie

W okresie PRL ogólnopolskie spartakiady należały do jednych z największych wydarzeń sportowych w kraju. Zawody, w których uczestniczyła młodzież, stanowiły idealny pretekst do wywierania na nią wpływu ideowo-wychowawczego. Wpływ ten należy rozumieć jako działania podejmowane przez władze państwa zmierzające do kształtowania świadomości wskazanej grupy społecznej i przyjmowania przez członków tej grupy pożądanych z perspektywy władz partyjnych i państwowych PRL postaw. Do realizacji tego typu zadań władze komunistyczne wykorzystywały także istniejące ówczesnie organizacje młodzieżowe. Celem niniejszej pracy jest więc próba wyjaśnienia problemu oddziaływania „ideowo-wychowawczego” organizacji młodzieżowych przy okazji IV Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży w 1975 r., na przykładzie działalności organizacji młodzieżowych województw białostockiego, łomżyńskiego i suwalskiego. Bazę źródłową pracy stanowiły materiały archiwalne znajdujące się w zasobach Archiwum Akt Nowych w Warszawie i Archiwum Państwowego w Białymstoku oraz materiały prasowe zamieszczane w lokalnej „Gazecie Współczesnej”. W artykule zostały omówione kwestie udziału organizacji młodzieżowych w krzewieniu kultury fizycznej w PRL, ich działalności propagandowej oraz stosowane przez te organizacje sposoby i metody agitacji ideowo-wychowawczej w czasie IV OSM. W polu zainteresowania znalazły się także kwestie wykorzystywania ideałów ruchu olimpijskiego do kształtowania pożądanych przez władze komunistyczne postaw młodzieży.

Słowa kluczowe: propaganda, sport, spartakiada młodzieży, Białystok

Wprowadzenie

Władze komunistyczne Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej postrzegały kulturę fizyczną, w tym sport, jako skuteczny nośnik treści politycznych¹. Zgodnie z wzorcem płynącym ze Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich sport stał

¹ Zob. B. Pędraszewska-Sołtys, *Współzawodnictwo sportowe w ruchu spartakiadowym w Polsce na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2015, t. 14, nr 2, s. 125; A. Pasko, *Sport wyuczynowy w polityce państwa 1944–1989*, Wydawnictwo AVALON, Kraków 2012, s. 298 i nn.; A. Nowakowski, *Zarządzanie kulturą fizyczną w Polsce w latach 1944–2001. Studium historyczno-porównawcze*, Rzeszów 2005, s. 7; J. Gaj, *Wychowanie fizyczne i sport w Polsce Ludowej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1987, s. 117–145; P. Godlewski, *Sport w służbie PRL*, [w:] T. Gąsowski, S. Bielański (red.), *Sport i polityka w dwudziestowiecznych państwach totalitarnych i autorytarnych*, Towarzystwo Wydawnicze Historia Iagellonica, Kraków 2009, s. 21–73; R. Wryk, *Ruch sportowy na tle zmian społeczno-politycznych w Polsce w XX w.*, [w:] D. Skotarczak, K. Bittner (red.), *W kręgu kultury PRL. Sport*, Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Oddział w Poznaniu, Poznań 2015, s. 13–30.

się instrumentem polityki i propagandy, a jego nadrzędnym zadaniem było przygotowywanie młodzieży do wytężonej pracy na rzecz państwa oraz do służby wojskowej². Władze Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (dalej PZPR) zakładały, że zdrowa fizycznie i psychicznie młodzież będzie w stanie „wydajniej i ofiarniej pracować” na rzecz budowy socjalistycznej Polski³. Tym samym młodzież miała wpisać się w plan wychowania „nowego człowieka, świadomego twórcy nowego, sprawiedliwego ustroju”⁴.

We wrześniu 1949 r. władze komunistyczne wskazały oficjalnym organizacjom młodzieżowym (ówcześnie Związek Młodzieży Polskiej – dalej ZMP, Powszechna Organizacja „Służba Polsce”) szczególne zadanie. Kultura fizyczna i sport miały być dla nich „ważnym odcinkiem pracy politycznej, ideowo-wychowawczej i organizacyjnej”⁵. Pomimo postawienia przed ZMP tak istotnych zadań, organizacja ta nie wpłynęła znacząco na ruch sportowy⁶. W kolejnych latach polityka PZPR dotycząca udziału organizacji młodzieżowych w krzewieniu kultury fizycznej i sportu nie ulegała zasadniczym zmianom. Po likwidacji ZMP w 1957 r. jej zadania przejęły nowo powstałe organizacje: Związek Młodzieży Socjalistycznej (ZMS), Związek Młodzieży Wiejskiej (ZMW) i Związek Harcerstwa Polskiego (ZHP). W swojej działalności mogły one liczyć na wsparcie aparatu partyjnego oraz administracji sportowej, zwłaszcza że podczas III Zjazdu PZPR w marcu 1959 r. w przyjętym statucie partii podkreślono rolę organizacji młodzieżowych w upowszechnianiu sportu pod jej kierunkiem⁷. Powyższe zadania zostały utrzymane także po zmianie ekipy rządzącej w grudniu 1970 r. Uchwały VI Zjazdu PZPR w grudniu 1971 r. wytyczały organizacjom młodzieżowym ZMS, ZMW, ZHP oraz Zrzeszeniu Studentów Polskich (ZSP) m.in. nowe kierunki pracy wychowawczej. Przywódcy PRL zdawali sobie także sprawę z propagandowej mocy sukcesów sportowych w trakcie dużych imprez masowych, które stawały się ważnym elementem walki ideologicznej w polityce wewnętrznej i zewnętrznej państwa⁸.

² A. Pasko, *Spółeczno-polityczne aspekty sportu w ZSRR i krajach bloku socjalistycznego do 1989 r.*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2011, t. 10, s. 122.

³ Archiwum Państwowe w Białymstoku (APB), Zarząd Wojewódzki Związku Młodzieży Socjalistycznej w Białymstoku 1957–1976, sygn. 18, Protokoły z plenarnych posiedzeń KW ZMS w Białymstoku wraz z załącznikami, k. 2, Protokół z dn. 12.02.1974 r. z plenum Zarządu Wojewódzkiego Związku Młodzieży Socjalistycznej i Zarządu Wojewódzkiego Białostockiego Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej w Białymstoku.

⁴ *O budownictwie partyjnym. Uchwały Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej 1949–1953*, Warszawa 1954, s. 269.

⁵ Tamże.

⁶ P. Godlewski, *Sport wyczynowy w procesie przemian ideologicznych i społecznych w Polsce 1956–1989*, Wydawnictwo Athenae Gedanenses, Gdańsk 2015, s. 78.

⁷ A. Pasko, *Sport wyczynowy w polityce...*, s. 210–211.

⁸ Szerzej o wykorzystywaniu sportu w walce ideologicznej zob. A. Pasko, *Spółeczno-polityczne aspekty sportu...*, s. 123–124; P. Godlewski, *Sport wyczynowy w procesie przemian...*, s. 85–94; M. Ordylowski, *Wielkie imprezy sportowe jako kampanie propagandowe PZPR w latach 1949–*

W praktyce przełożyło się to na większe zainteresowanie wynikami sportowców wyczynowych, z których działacze partyjni mogli być rozliczani politycznie⁹.

Metody i problemy badawcze

Celem niniejszej pracy jest omówienie wybranych aspektów wpływu „ideowo-wychowawczego” na młodzież w trakcie IV Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży w 1975 r. Wpływ „ideowo-wychowawczy” rozumiany jest jako oddziaływanie władz poprzez różnego rodzaju metody i środki na postawy młodzieży celem kształtowania świadomości odbiorców w duchu ideologii marksistowsko-leninowskiej. Zatem zakładano wypełnienie przestrzeni medialnej spartakiad treściami nawiązującymi tak do idei ruchu olimpijskiego, jak i komunistycznego. W związku z tym postawiono następujące pytania badawcze:

1. Jak w polityce władz komunistycznych wykorzystywano imprezę sportową rangi spartakiady do wywierania wpływu ideowo-wychowawczego na młodzież?
2. Jakie funkcje organizacyjne powierzono organizacjom młodzieżowym w ramach IV OSM?
3. Jakimi metodami agitacji ideowo-wychowawczej i propagandowej posługiwały się organizacje młodzieżowe w ramach IV OSM?

Wykorzystano następujące metody badawcze: analiza źródeł historycznych prowadzona pod kątem dokonania syntezy rozproszonych informacji oraz metoda porównawcza polegająca na odniesieniu świadectw do szerszego kontekstu zjawiska upolitycznienia sportu. Zakres geograficzny badań dotyczy ówczesnego terytorium województw białostockiego, łomżyńskiego i suwalskiego¹⁰ w ich granicach z dnia 1 czerwca 1975 r. Teren ten stanowił także obszar działania Wojewódzkiej Federacji Sportu w Białymstoku, odpowiedzialnej m.in. za sportowe przygotowanie młodzieży do IV OSM. Spartakiada stanowi, z jednej strony, doskonały przykład metod oddziaływania propagandowego w czasie jednej z najważniejszych imprez sportowych w PRL w regionie słabym sportowo, ale odnoszącym sukcesy gospodarcze. Z drugiej strony, z perspektywy regionu było

1956, [w:] B. Woltmann (red.), *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. 5, Gorzów Wlkp. 2002, s. 351–362; tenże, *Szkice z dziejów kultury fizycznej*, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2005; P. Godlewski, *Sport w Polsce na tle politycznej rzeczywistości lat 1944–1956*, Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Poznań 2006; L. Szymański, *Kultura fizyczna i turystyka w polityce Polski Ludowej 1944–1989*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, Wrocław 2004.

⁹ R. Wryk, *Ruch sportowy na tle zmian społeczno-politycznych...*, s. 28–30.

¹⁰ Tereny te, przed reformą podziału administracyjnego wprowadzoną ustawą z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym (Dz.U. 1975 nr 16, poz. 91), z wyjątkiem kilku gmin, stanowiły obszar województwa białostockiego.

to wydarzenie niebagatelne, stymulujące rozwój sportowy i infrastrukturalny oraz jedyne takiego zasięgu w okresie PRL.

Bazę źródłową niniejszej pracy, jak wspomniano, stanowiły materiały archiwalne znajdujące się w zasobie Archiwum Akt Nowych w Warszawie, wytworzone przez Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki w Warszawie oraz Federację Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej Radę Główną w Warszawie. Z zasobu Archiwum Państwowego w Białymstoku wykorzystano materiały archiwalne wytworzone przez Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Białymstoku oraz Radę Wojewódzką Federacji Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej w Białymstoku. Kwerenda materiałów prasowych objęła przede wszystkim regionalną partyjną „Gazetę Współczesną”. Lokalny charakter dziennika oraz liczne relacje z przygotowań i z przebiegu zawodów spartakiady umożliwiły dokładniejsze przeanalizowanie treści ideowo-wychowawczych kierowanych do społeczeństwa.

Wyniki i dyskusja

W PRL w 1951 r., czerpiąc z przykładu ZSRR¹¹, rozegrano Pierwszą Ogólnopolską Spartakiadę¹² Sportową. Zorganizowano ją w Warszawie i Łodzi jako masową imprezę sportową szczebla centralnego. Eliminacjami do niej objęto wiele środowisk społecznych, od szkolnych po np. milicyjne¹³. Kolejna spartakiada tej rangi odbyła się w 1954 r. w Warszawie i Wrocławiu. Natomiast następne zawody zorganizowano w 1964 r.¹⁴ i w 1967 r. w różnych miastach Polski. Według organizatorów za rozproszeniem finałów spartakiad przemawiały względy organizacyjne i propagandowe. Uznano, że ten sposób przeprowadzenia zawodów pomoże w lepszym przygotowaniu sportowców do zawodów oraz większym zaangażowaniu działaczy i władz lokalnych¹⁵. Wraz ze wzrostem popularności spar-

¹¹ Pierwszą Spartakiadę zorganizowano w ZSRR w 1928 r., zob. W. Lipoński, *Historia sportu. Na tle rozwoju kultury fizycznej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 590.

¹² Termin *spartakiada* wywodzi się od imienia Spartakusa, a zostało ono wykorzystane w celu podkreślenia powszechnej dostępności zawodów sportowych, w odróżnieniu od „burżuazyjnych olimpiad”, zob. D. Słapek, *Sport i widowiska w świecie antycznym*, Wydawnictwo Homini, Kraków – Warszawa 2010, s. 630; B. Pędraszewska-Sołtys, dz. cyt., s. 126.

¹³ B. Pędraszewska-Sołtys, dz. cyt., s. 127.

¹⁴ Spartakiada w 1964 r. odbyła się pod hasłem XX-lecia PRL, z tej okazji w Białymstoku w dn. 25–28.06.1964 r. odbyły się zawody w podnoszeniu ciężarów, w trakcie których pobito aż 6 rekordów świata, zob. J. Nowik, *Kultura fizyczna w województwie białostockim w latach 1944–1975*, Białystok 2021, s. 253.

¹⁵ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN), Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki (GKKFiT) w Warszawie 1960–1978, sygn. 21/141, Zasady oceny działalności komitetów kultury fizycznej i turystyki oraz organizacji i stowarzyszeń w dziedzinie wychowania fizycznego i sportu, k. 14–15, Podsumowanie współzawodnictwa w ruchu spartakiadowym w latach 1965–1967.

takiad w różnych środowiskach i branżach wprowadzono nowe zasady ich rozgrywania. Miały one na celu m.in. ułatwienie selekcji utalentowanej sportowo młodzieży i jej dopływ do sportu kwalifikowanego¹⁶. W następstwie zmiany zasad współzawodnictwa spartakiadowego w 1969 r. ponownie rozegrano „Pierwszą” Ogólnopolską Spartakiadę, uściślając, że obejmuje ona współzawodnictwo „Młodzieży”. Kwalifikacje do I Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży objęły kilka milionów młodych ludzi w skali kraju¹⁷. Do 1979 r. młodzież rywalizowała w ponad dwudziestu dyscyplinach sportowych w odbywających się co dwa lata zawodach. Igrzyska te wpływały nie tylko na ożywienie zainteresowania społeczeństwa sportem, ale także na rozwój kadr oraz poprawę infrastruktury sportowej w Polsce.

Organizacje młodzieżowe szczególnie intensywnie włączyły się w ruch spartakiadowy w 1960 r. Wówczas, w czasie II Zjazdu ZMS, zaproponowano przygotowanie kolejnych spartakiad powiatowych pod hasłem XX-lecia PRL¹⁸. Inicjatywa ZMS-u była związana z kampanią upowszechniania kultury fizycznej w społeczeństwie, a zarazem podkreślania organizacyjnej roli powiatów w tej dziedzinie. W lutym 1960 r. władze centralne wprowadziły zmiany w organizacji spraw kultury fizycznej i turystyki, m.in. powołano Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki¹⁹. W wymiarze propagandowym spartakiady powiatowe stanowiły „główną formę włączenia się ruchu sportowego do obchodów 1000-lecia Państwa Polskiego”²⁰. W 1961 r. w GKKFiT opracowano zasady czteroletniego współzawodnictwa spartakiadowego. Realizowano pomysł przeprowadzania spartakiad w poszczególnych środowiskach, np. szkolnych, wiejskich czy zakładowych, w które miały się angażować organizacje młodzieżowe. Jak wspomniano wyżej, od drugiej połowy lat sześćdziesiątych udziałem w spartakiadach objęto wyłącznie środowiska młodzieżowe²¹.

Nowy impet w 1971 r. w upowszechnianiu kultury fizycznej wśród dzieci i młodzieży miały nadać organizacjom młodzieżowym uchwały VI Zjazdu PZPR. Wraz z promowaniem sportu masowego przed „młodzieżówkami” postawiono zadanie rozpowszechniania koncepcji budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego. Wartość społeczna młodych ludzi miała zależeć od tego, jak będą oni rozumieć idee i praktykę budownictwa socjalistycznej Polski oraz cel zacho-

¹⁶ A. Płomiński, D. Bakota, *Geneza oraz podstawy ideologiczne, organizacyjne i sportowe I Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży w 1969 r.*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2017, t. 16, nr 1, s. 92–94.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ J. Nowik, dz. cyt., s. 275.

¹⁹ A. Pasko, *Sport wyczynowy w polityce...*, s. 212.

²⁰ AAN, GKKFiT w Warszawie 1960–1978, sygn. 21/141, Zasady oceny działalności komitetów kultury fizycznej i turystyki oraz organizacji i stowarzyszeń w dziedzinie wychowania fizycznego i sportu, k. 2, Podsumowanie współzawodnictwa w ruchu spartakiadowym w latach 1965–1967.

²¹ A. Płomiński, D. Bakota, dz. cyt., s. 93.

dzących przemian społeczno-gospodarczych. Każde działanie młodego człowieka miało mieć swe źródło w hasle „mój sukces w socjalistycznej ojczyźnie”. Realizatorami tych zadań były środowiskowe organizacje młodzieżowe – Związek Młodzieży Socjalistycznej, Związek Młodzieży Wiejskiej, Związek Harcerstwa Polskiego oraz Zrzeszenie Studentów Polskich. W celu koordynacji działań organizacji młodzieżowych w dniu 11 kwietnia 1973 r. powołana została do życia Federacja Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej (FSZMP). W jej skład weszły: Związek Młodzieży Socjalistycznej, Związek Socjalistycznej Młodzieży Wiejskiej, Związek Harcerstwa Polskiego, Socjalistyczny Związek Studentów Polskich oraz Socjalistyczny Związek Młodzieży Wojskowej. Głównym zadaniem Federacji było programowanie i koordynacja działań członków założycieli²².

We współzawodnictwie Ogólnopolskich Spartakiad Młodzieży do 1975 r. reprezentacja województwa białostockiego zajmowała ostatnie miejsce (tzw. „czerwonej latarni”). Nie odpowiadało to ambicjom władz politycznych i sportowych województwa. Po zajęciu przez reprezentację ostatniego miejsca podczas II OSM w 1971 r., władze sportowe stwierdziły, że „stan sportu białostockiego nie spełnia podstawowych warunków pracy szkoleniowej”²³. Największymi bolączkami wojewódzkiego sportu były brak odpowiednich warunków treningowych, ilości i jakości sprzętu wyczynowego oraz ludzi właściwie zaangażowanych w pracę szkoleniową²⁴. W efekcie przed zaplanowaną na 1973 r. III OSM wdrożono plan przygotowań otwierający perspektywę wystawienia jak najsilniejszej reprezentacji. Sposobem na poprawę warunków treningowych było m.in. bezpłatne udostępnienie klubom sportowym szkolnych sal gimnastycznych. Wyniki sportowe miała poprawić wymiana i wzmocnienie kadry trenerskiej w klubach. Podjęte kroki nie przyniosły spodziewanych rezultatów w czasie III OSM, ale stanowiły dobrą bazę przygotowań do kolejnej spartakiady²⁵.

Centralne finały IV Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży odbyły się w dniach 22–27 lipca 1975 r., rywalizowano w 28 dyscyplinach sportu. Reprezentanci osiemnastu Wojewódzkich Federacji Sportu rekrutowali się z 902 klubów sportowych. Wyłoniono ich spośród „blisko siedemdziesięciu tysięcy młodych sportowców”²⁶. Nowy podział administracyjny kraju wprowadzony

²² APB, Rada Wojewódzka Federacji Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej (RW FSZMP) w Białymstoku, sygn. 5, Statuty, uchwały, instrukcje, wytyczne i pisma okólny-instruktażowe, k. 1–2, Statut Federacji Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej.

²³ APB, RW FSZMP w Białymstoku, sygn. 66, Akta dotyczące organizowania Ogólnopolskich Spartakiad Młodzieży, k. 1, Ocena realizacji planu przygotowań i analiza reprezentacji województwa białostockiego w III OSM.

²⁴ Tamże.

²⁵ APB, Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (KW PZPR) w Białymstoku, sygn. 1166, Materiały dotyczące sportu i turystyki, k. 1, Informacja i harmonogram przygotowań województwa białostockiego do IV Spartakiady Młodzieży w 1975 r., s. 4–5.

²⁶ Tamże.

1 czerwca 1975 r. spowodował niemałe zamieszanie organizacyjne. Jednym z problemów była kwestia skomplikowanego systemu dokonywania klasyfikacji zawodów²⁷. Ostatecznie zdecydowano się na wprowadzenie nowego rankingu wg aktualnego podziału administracyjnego kraju i zachowanie starego przygotowywanego wg ciągle istniejących Wojewódzkich Federacji Sportu.

Rywalizacja sportowa w finałach IV OSM przebiegała w kilku etapach. W 1967 r. w cykl spartakiad ogólnopolskich szczebla centralnego włączono sporty zimowe²⁸, jednak bez uwzględniania ich wyników w punktacji ogólnej²⁹. Jako pierwsze zawody centralne miały ukazywać krajową kondycję dyscyplin zimowych. W czasie IV OSM po raz pierwszy rozegrano finały w sportach zimowych. W dniach 12–25 lutego 1975 r. konkurowano w dyscyplinach: narciarstwo (w Szklarskiej Porębie i Karpaczu), hokej na lodzie (w Nowym Targu), łyżwiarstwo figurowe (w Warszawie), łyżwiarstwo szybkie (w Augustowie). Natomiast w dniach 22–29 czerwca 1975 r. młodzi sportowcy rywalizowali w Białymstoku w judo oraz koszykówce dziewcząt i chłopców. Rozgrywki pozostałych dyscyplin miały miejsce w dniach 14–26 lipca w wyznaczonych miastach Podlasia, z wyjątkiem strzelectwa sportowego, którego finały odbyły się we Wrocławiu³⁰.

W przygotowaniach do IV OSM zadanie koordynacji prac „młodzieżówek” na płaszczyźnie ideowo-wychowawczej oraz zaplanowania czasu wolnego powierzono działaczom Rady Wojewódzkiej FSZMP w Białymstoku. Przedstawiciele organizacji młodzieżowych zostali włączeni do przygotowań IV OSM już na ich wstępnym etapie. W dniu 19 października 1974 r. Ogólnopolski Komitet Spartakiadowy powołał Komitet Wykonawczy IV OSM, Główną Komisję Sportową z przewodniczącym Janem Kręcielewskim, wiceprezesem Polskiej Federacji Sportu oraz Główną Komisję Uroczystości Otwarcia z przewodniczącym Adamem Izydorczykiem, dyrektorem Departamentu Programowania i Koordynacji GKKFiT. W skład Komitetu Wykonawczego, obok przedstawicieli najwyższych władz administracji wojewódzkiej i centralnej sportowej, powołani zostali działacze Rady Wojewódzkiej FSZMP w Białymstoku³¹. W dniu 1 stycznia 1975 r. roz-

²⁷ Do tego zadania wykorzystano „nowoczesny” komputer Mera 305, *Komputery w sporcie*, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 152, s. 5.

²⁸ Z uwagi na zróżnicowany poziom infrastruktury sportowej w dyscyplinach zimowych, zdecydowano, że wszystkie województwa będą rywalizowały w narciarstwie biegowym, zob. B. Pędzewska-Softys, dz. cyt., s. 131.

²⁹ AAN, GKKFiT w Warszawie 1960–1978, sygn. 21/141, Zasady oceny działalności komitetów kultury fizycznej i turystyki..., k. 6, Podsumowanie współzawodnictwa w ruchu spartakiadowym w latach 1965–1967.

³⁰ AAN, GKKFiT w Warszawie 1960–1978, sygn. 37/34, IV Ogólnopolska Spartakiada Młodzieży w Białymstoku – wykazy punktów, klasyfikacja, notatka informacyjna o przebiegu i wynikach, k. 89, Informacja o przebiegu i wynikach Finałów IV Spartakiady w 1975 r.

³¹ Przewodniczącym Komitetu Wykonawczego został Zenon Świtaj, wicewojewoda białostocki, a jednym z sekretarzy Benedykt Zasłona, przewodniczący RW FSZMP w Białymstoku (przypis autora).

szerzono skład Komitetu Wykonawczego Finałów Centralnych IV SM o Aleksandra Czużę, prezydenta miasta Białegostoku oraz Kazimierza Piotrowskiego, który – zanim przeszedł w 1973 r. do pracy w Wydziale Organizacyjnym KW PZPR w Białymstoku – od 1969 r. zajmował funkcję przewodniczącego Zarządu Wojewódzkiego ZMW w Białymstoku³². Przewodniczącą Komisji Imprez Towarzyszących i Czasu Wolnego została Barbara Lewicka, wieloletnia działaczka ZHP oraz sekretarz Rady Wojewódzkiej FSZMP³³, a następnie Magda Matowicka, sekretarz Komitetu Wykonawczego FSZMP³⁴. Natomiast przewodniczącym Komisji Propagandy, Nagród i Informacji, która prowadziło m.in. Biuro Prasowe, został Józef Grajewski, członek Wojewódzkiej Komisji Rewizyjnej KW PZPR w Białymstoku, w latach 1965–1967 wiceprzewodniczący ZW ZMS w Białymstoku³⁵. Główną siedzibę Komitetu Organizacyjnego Spartakiady wraz z Centralną Recepcją zlokalizowano w budynku Szkoły Podstawowej nr 9 w Białymstoku, natomiast Biuro Prasowe utworzono w siedzibie Rady Wojewódzkiej FSZMP. Było to podyktowane faktem włączenia aktywu i pracowników RW FSZMP w prace Komisji Propagandy oraz Biura Prasowego. Głównym zadaniem działaczy młodzieżowych było przygotowanie imprez i uroczystości ideowo-wychowawczych oraz kulturalno-rozrywkowych, które łączyłyby „elementy rywalizacji sportowej z elementami wychowania ideowo-politycznego”³⁶. Na potrzeby ich organizacji RW FSZMP uzyskała dofinansowanie z Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku³⁷.

Do 30 listopada 1974 r. na terenie 12 powiatów, w których zlokalizowano finały spartakiady, powstały Lokalne Komitety Organizacyjne, tj. w Białymstoku, Suwałkach, Bielsku Podlaskim, Sokółce, Ełku, Mońkach, Hajnówce, Augustowie, Olecku, Łomży, Gołdapi i pow. Białystok. W ramach Komitetów Organizacyjnych powołano komisje, m.in. urzędów sportowych i sprzętu, recepcji, zakwaterowania i wyżywienia, propagandy, nagród, łączności i informacji oraz imprez towarzyszących i czasu wolnego. Na etapie przygotowania imprezy młodzieżowi aktywiści byli zaangażowani w działania praktycznie wszystkich komisji specjali-

³² <http://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/14611> [dostęp: 25.02.2022].

³³ APB, RW FSZMP w Białymstoku, sygn. 224, Lewicka Barbara, k. 1, Informacja w sprawie decyzji Komitetu Wykonawczego RG FSZMP nr 15/73 z dn. 14.09.1973 r. o powołaniu Barbary Lewickiej na funkcję Sekretarza RW FSZMP.

³⁴ APB, RW FSZMP w Białymstoku, sygn. 66, Akta dotyczące organizowania Ogólnopolskich Spartakiad Młodzieży, k. 131, Informacja z dn. 17.07.1975 r. w sprawie rezerwacji miejsc noclegowych przeznaczonych olimpijczykom.

³⁵ <http://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/193> [dostęp: 25.02.2022].

³⁶ APB, RW FSZMP w Białymstoku, sygn. 66, Akta dotyczące organizowania Ogólnopolskich Spartakiad Młodzieży, k. 178, Informacja udziału FSZMP w przygotowaniach i przebiegu IV OSM.

³⁷ Tamże, k. 115, Pismo RW FSZMP z dn. 09.07.1975 r. do Zenona Świtaja, wicewojewody białostockiego, w sprawie przekazania dotacji na sfinansowanie imprez towarzyszących i czasu wolnego w trakcie trwania IV OSM.

stycznych³⁸. Celem ich pracy było zapewnienie młodzieży atrakcyjnych form spędzania wolnego czasu – wspólne wyjścia do kina, na koncerty, dyskoteki itp. Nieprzypadkowo starano się ułatwiać kontakty młodzieży z zaangażowanymi ideowo aktywistami. Miało to stanowić okazję do przekazywania młodym ludziom systemu wartości, przekonań i przymysłów ukształtowanych działaczy młodzieżowych. Szerokie zaangażowanie aktywistów w organizację, przygotowanie i zabezpieczenie imprezy było doceniane przez władze partyjne i sportowe³⁹. Pomimo tego impreza pozostawiła w „młodzieżowcach” duży niedosyt. Ich pozycja w działalności komisji przygotowawczych nie była znacząca, sami przyznawali, że ruch młodzieżowy miał „zbyt mały wpływ” na przygotowanie i przebieg spartakiady⁴⁰. Niezadowolenie budziło także małe zainteresowanie działaczy sportowych problemami ruchu młodzieżowego⁴¹, co widocznie było zjawiskiem stałym, ponieważ taką postawę działaczy sportowych dostrzegano jeszcze przed igrzyskami olimpijskimi w Monachium⁴². Aktywiści, trochę na wyrost, oceniali jako udaną próbę „określenia miejsca i roli ruchu młodzieżowego w organizacji i przygotowaniach wielkich, masowych imprez sportowych”⁴³. Niestety, niekompletne źródła uniemożliwiają określenie szczegółowego zakresu odpowiedzialności i zaangażowania poszczególnych organizacji w przygotowaniach do IV OSM.

W rozumieniu aktywistów FSZMP spartakiada nie ograniczała się tylko do rywalizacji sportowej – stanowiła także olbrzymią imprezę propagandową i polityczno-wychowawczą. Z uwagi na to, że Komisja Czasu Wolnego i Imprez Towarzyszących działała „pod bezpośrednim kierownictwem FSZMP i z inspiracji

³⁸ W Gołdapi Józef Grygo, przewodniczący ZP ZSMW i RP FSZMP, działał w Komisji Recepcji i Zakwaterowania, w Sokółce w Komitecie Lokalnym znalazło się dwóch przedstawicieli młodzieżówek – Jan Karpa z ZP ZSMW i Józef Konopacki z ZP ZMS. Natomiast w Łomży aktywny był Sławomir Grygo, przewodniczący RP FSZMP, w Białymstoku Jerzy Fiedorowicz, Komendant Hufca ZHP, Kierownik Wydziału KFiT Urzędu Miasta w Białymstoku, zob. APB, KW PZPR w Białymstoku, sygn. 1166, Materiały dotyczące sportu i turystyki, k. 2, Biuletyn Informacyjny IV OSM w Białymstoku, Białystok styczeń 1975. Składy osobowe Lokalnych Komitetów Organizacyjnych, b.n.s.

³⁹ P. Kowalski, *IV OSM. Wspaniała impreza sportu młodzieżowego – zakończona*, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 165, s. 1.

⁴⁰ APB, RW FSZMP w Białymstoku, sygn. 66, Akta dotyczące organizowania Ogólnopolskich Spartakiad Młodzieży, k. 181, Informacja udziału FSZMP w przygotowaniach i przebiegu IV OSM.

⁴¹ Tamże.

⁴² AAN, Federacja Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej Rada Główna (FSZMP RG) w Warszawie 1973–1981, sygn. 80, Współpraca Federacji Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej z Polską Federacją Sportu. Protokół, informacja, b.n.k., Informacja na temat aktualnej sytuacji wychowawczej w ruchu sportowym oraz udziału ruchu młodzieżowego w sporcie kwalifikowanym w latach 1969–1976.

⁴³ APB, RW FSZMP w Białymstoku, sygn. 66, Akta dotyczące organizowania Ogólnopolskich Spartakiad Młodzieży, k. 182, Informacja udziału FSZMP w przygotowaniach i przebiegu IV OSM.

ruchu młodzieżowego”, organizacje młodzieżowe miały „bezpośredni wpływ na cały szereg ważnych elementów programowych i ich charakter polityczny, artystyczny i wychowawczy”⁴⁴. Najbardziej widocznymi czynnikami wpływu ideowo-wychowawczego były święta i uroczystości państwowe. W 1975 r. w działalności polityczno-wychowawczej FSZMP obowiązywały wytyczne i kierunki wyznaczone w poprzednim roku z okazji XXX-lecia PRL. To „lipcowe święto” miało skłonić młodzież do wspomnień i refleksji, do „ogarnięcia myślą narodzin Polski socjalistycznej, Polski sprawiedliwości społecznej”⁴⁵. Z tego powodu w miejscach zamieszkania sportowców, z okazji 31 rocznicy Manifestu lipcowego, odczytano specjalny apel poświęcony ustanowieniu „władzy ludowej”⁴⁶. Podkreślano w nim szczególną rolę młodych ludzi jako współuczestników i twórców zachodzących przemian społeczno-gospodarczych w kraju. Zwracano uwagę, że jest to wynik „słusznych i mądrych” decyzji politycznych zawartych jeszcze w programie PPR. Argumentowano, że młodzi ludzie w ich wyniku dostali możliwość twórczego wcielenia w życie ideałów ojców z czasu wojny i okupacji. Podkreślano, że to od zaangażowania ludzi młodych zależy tempo szybszego rozwoju kraju. Mobilizowano sportowców hasłami: „To wy jesteście olimpijczykami jutra i przyszłością polskiego sportu”⁴⁷. Obok uroczystych apeli przekaz ideowo-wychowawczy uzupełniały organizowane przez władze lokalne festyny ludowe, występy zespołów muzycznych i estradowych, kiermasze sztuki ludowej i książki⁴⁸.

Kolejnym elementem agitacji ideowo-wychowawczej opartej na ceremoniach państwowych były obchody XXX rocznicy zwycięstwa nad faszyzmem oraz jednocześnie podkreślanie rangi uroczystości o znaczeniu lokalnym. W trakcie obchodów XXX-lecia zwycięstwa akcentowano, że jest to także „31 rocznica wyzwolenia Białegostoku spod faszystowskiej niewoli”⁴⁹ (27 lipca 1944 r.). Spartakiadowy turniej uświetniał zarazem 550-lecie powstania Ełku oraz „30 rocznicę powrotu Ziemi Zachodnich i Północnych do macierzy”⁵⁰. Natomiast w Mońkach, gdzie w okresie 15–27 lipca 1975 r. odbywały się finały zapasów, w dniu uroczystego otwarcia odbył się przemarsz ulicami miasta i złożenie przez uczestników kwiatów pod pamiątkową płytą walk i męczeństwa narodu polskiego⁵¹. Obchody

⁴⁴ Tamże, k. 179, Informacja udziału FSZMP w przygotowaniach i przebiegu IV OSM.

⁴⁵ *W dniach Święta Lipcowego w Białymstoku*, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 151, s. 1–2.

⁴⁶ APB, RW FSZMP w Białymstoku, sygn. 66, Akta dotyczące organizowania Ogólnopolskich Spartakiad Młodzieży, k. 105, Program imprez ideowo-wychowawczych i kulturalno-rozrywkowych IV OSM.

⁴⁷ Tamże, k. 174–175, Apel odczytywany w miejscach zakwaterowania IV OSM z okazji 22 lipca br.

⁴⁸ Tamże, k. 104, Program imprez ideowo-wychowawczych i kulturalno-rozrywkowych IV OSM.

⁴⁹ *W dniach Święta Lipcowego w Białymstoku*, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 151, s. 1.

⁵⁰ *Na ełckim ringu*, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 159, s. 2.

⁵¹ APB, RW FSZMP w Białymstoku, sygn. 66, Akta dotyczące organizowania Ogólnopolskich Spartakiad Młodzieży, k. 154, Program Finałów IV OSM w zapasach, Mońki 15–27.07.1975 r.

uroczystości państwowych były okazją do przypomnienia młodzieży „bohaterstwa pokolenia ojców”, a także pogłębiania i wzmacniania przekonania młodzieży, że „jedyną słuszną” dla Polski drogą jest ta wybrana przez PPR, a później PZPR⁵².

W trakcie rozgrywania spartakiad środkiem do agitacji ideowo-wychowawczej było powielanie symboliki olimpijskiej. Za jej pomocą łączono przekaz podkreślający wartość, cel oraz wagę udziału sportowców w zawodach z przekazem ideowo-wychowawczym. Mottem młodzieży w czasie III OSM w 1973 r. były hasła „Sport to młodzież”, „PZPR siłą narodu”, które miały odzwierciedlać politykę sportową ekipy Gierka. Natomiast w czasie IV OSM w 1975 r. motto, nawiązujące do tradycji antycznej i mające wyrażać aspiracje ruchu olimpijskiego „Citius – Altius – Fortius” („Szybciej – Wyżej – Silniej”)⁵³, zastąpiono hasłem „Szybciej, dalej, wyżej!”⁵⁴. Powyższą, do dziś używaną dewizę igrzysk olimpijskich i Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, uzupełniały hasła odzwierciedlające sportowy cel organizacji spartakiad, tj. wyłonienia przyszłych reprezentantów na igrzyska olimpijskie, np. „Mistrzowie spartakiady! Przed Wami Olimpiada!”, oraz hasła ideowo-wychowawcze, np. „Twoja sprawność służy Ojczyźnie!”⁵⁵, „Praca, Nauka, Zdrowie – socjalistycznej ojczyźnie”⁵⁶. Klimat mobilizacji społecznej do udziału w spartakiadzie miało podkreślać motto przygotowań do imprezy „Cała młodzież uczestniczy w IV OSM”⁵⁷. W czasie rozgrywania spartakiady bogata oprawa imprez i zawodów sportowych była wielokrotnie podkreślana w relacjach prasowych⁵⁸. Troszczyły się o to Lokalne Komitety Organizacyjne przy udziale aktywistów organizacji młodzieżowych. Efektowna symbolika wizualna miała wzbudzać wśród odbiorców zapadający w pamięć efekt ideowo-wychowawczy. Każdy obiekt finałów dekorowany był flagami państwowymi, flagami spartakiady, herbami 18 Wojewódzkich Federacji Sportu oraz po jednym dużym transparencie politycznym, sportowym i informacyjnym⁵⁹. Entuzjazm młodzieży

⁵² APB, RW FSZMP w Białymstoku, sygn. 1, Protokoły plenarnych posiedzeń Rady Wojewódzkiej FSZMP w Białymstoku, k. 88, Wytyczne i kierunki działania Rady Wojewódzkiej FSZMP w roku 1975 w województwie białostockim.

⁵³ M. Rotkiewicz, *Symbol i maskotka olimpijskie*, Polski Komitet Olimpijski, Warszawa 2012, s. 11.

⁵⁴ APB, KW PZPR w Białymstoku, sygn. 1166, Materiały dotyczące sportu i turystyki, k. 11, Scenariusz imprezy otwarcia IV Spartakiady Młodzieży w Białymstoku, s. 15.

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ *W dniach święta lipcowego w Białymstoku*, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 151, s. 1-2.

⁵⁷ L. Tarasiewicz, *Spartakiada – bodźcem ożywienia ruchu sportowego (wywiad z wiceprzewodniczącym KO IV OSM Zenonem Świtajem)*, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 161, s. 8.

⁵⁸ Zob. *Przed IV OSM. Kolej na żeglarzy*, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 154, s. 2; L. Tarasiewicz, *W Augustowie. Uroczyste otwarcie IV OSM w żeglarstwie*, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 155, s. 1-2; *Opinie*, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 159, s. 2; K. Próchniewicz, *Uroczyste otwarcie IV Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży. Wspaniała manifestacja młodości i patriotyzmu*, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 162, s. 1-2.

⁵⁹ APB, KW PZPR w Białymstoku, sygn. 1166, Materiały dotyczące sportu i turystyki, k. 13, Biuletyn informacyjny IV OSM w Białymstoku, Białystok maj 1975, s. 11.

w połączeniu z nasyceniem obiektów flagami narodowymi, federacyjnymi, wojewódzkimi, stanowić miał „wspaniały, wzruszający symbol hartu i zwycięstwa, szlachetnej rywalizacji i woli walki, zespolenia trudu mięśni i siły charakterów”⁶⁰. Jednak na tym polu także dochodziło do nieporozumień. Działacze młodzieżowi narzekali na braki w oprawie propagandowej Białegostoku elementów ruchu młodzieżowego, którym dopiero w trakcie imprezy udawało się zapobiegać⁶¹.

Podobnym środkiem agitacji ideowo-wychowawczej była adaptacja ceremoniału olimpijskiego. Było to szczególnie widoczne w programach uroczystości otwarcia i zamknięcia spartakiad, które odbywały się według podobnego schematu: wejście i ustawienie się na placu uroczystości zawodników i sędziów, odegranie hejnału spartakiady⁶², zapalenie znicza, przemówienia i powitania, podniesienie flag, ślubowania i defilada sportowców⁶³. Najwięcej uwagi poświęcono na przygotowanie głównych uroczystości otwarcia. Wyobraźnię młodych sportowców miała pobudzić rozbudowana symbolika, nawiązująca do wzorów olimpijskich, ale wypełnionych treściami ideowo-politycznymi. Zastosowana symbolika miała oddziaływać na młodzież emocjonalnie i wychowawczo. Szczególnie widoczne było to w trakcie uroczystości otwarcia IV OSM. Rozpoczynała ją sztafeta reprezentantów wszystkich federacji wojewódzkich. Trzej zwycięzcy sztafety zapalali trzy znicze, używając pochodni zapalonych od płomienia pieca hutniczego największej polskiej huty – im. Lenina, paleniska największego polskiego statku oceanicznego i od płomienia gorejącego przy grobie Nieznanego Żołnierza w Warszawie. Huta miała podkreślać rozwój gospodarczy Polski, okręt – potęgę „dziesiątej gospodarki świata” i jej otwarcie na świat, Grób Nieznanego Żołnierza – poniesiony wysiłek wojenny w roku XXX-lecia zwycięstwa nad faszyzmem. Ideały olimpijskie miał sportowcom przypomnieć wiersz Kazimierza Wierzyńskiego⁶⁴ *Dyskobol*, recytowany przez „młodego aktora warszawskiego” Ka-

⁶⁰ K. Próchniewicz, *Uroczyste otwarcie IV Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży. Wspaniała manifestacja młodości i patriotyzmu*, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 162, s. 1–2.

⁶¹ APB, RW FSZMP w Białymstoku, sygn. 66, Akta dotyczące organizowania Ogólnopolskich Spartakiad Młodzieży, k. 181, Informacja udziału FSZMP w przygotowaniach i przebiegu IV OSM.

⁶² Hejnał spartakiady IV OSM został specjalnie skomponowany przez Witolda Lutosławskiego, *Serdecznie witamy! Wielka uroczystość otwarcia IV Spartakiady Młodzieży*, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 161, s. 1.

⁶³ APB, KW PZPR w Białymstoku, sygn. 1166, Materiały dotyczące sportu i turystyki, k. 13, Biuletyn informacyjny IV OSM w Białymstoku, Białystok maj 1975, s. 12–13.

⁶⁴ Kazimierz Wierzyński – m.in. zdobywca złotego medalu w konkursie literackim IX Igrzysk Olimpijskich w Amsterdamie w 1928, zob. W. Wencel, *Wierzyński: sens ponad klęską: biografia poety*, Instytut Literatury, Kraków 2020; B. Dorosz (red.), *„Chcę wrócić, jak emigrant, z podróży dalekiej, z papieru, z martwych liter, żywy, do twych rąk...”*. Życie i twórczość Kazimierza Wierzyńskiego (1894–1969). *Materiały z Międzynarodowej Konferencji Naukowej w 50. rocznicę śmierci poety*, Instytut Badań Literackich PAN, Londyn 2019; K. Hądzielek (red.), *Mała encyklopedia sportu*, t. 2, Wydawnictwo „Sport i Turystyka”, Warszawa 1986, s. 606.

rola Strasburgera⁶⁵. Obecność ducha „wielkiego polskiego sportu na wszystkich arenach spartakiady” symbolizował rzut dyskiem wykonany przez olimpijczyka z Monachium – Ryszarda Skowronka⁶⁶.

Odbiciem ceremoniału olimpijskiego był także udział w uroczystościach otwarcia spartakiad młodzieżowych przedstawicieli najwyższych władz centralnych. Ich obecność miała podkreślać rangę spartakiad jako jednych z najważniejszych imprez sportowych w kraju. W czasie IV OSM na trybunie honorowej zasiadł Jerzy Łukasiewicz, sekretarz KC PZPR odpowiedzialny za prasę i propagandę⁶⁷, natomiast za wkład w upowszechnianie kultury fizycznej organizacjom młodzieżowym dziękował Boleśław Kapitan, przewodniczący GKKFiT⁶⁸. Nawiązaniem do tradycji rozgrywania artystycznych igrzysk olimpijskich, odbywających się do 1948 r. razem z igrzyskami sportowymi, były organizowane równolegle ze spartakiadami Złoty Młodych Przdowników Pracy i Nauki. Uroczystości otwarcia zlotów przodowników przebiegały z nie mniejszym rozmachem, np. w 1971 r. i w 1973 r. ich rangę podkreślała obecność przedstawicieli najwyższych władz centralnych – Edwarda Gierka, Piotra Jaroszewicza. Jednak w 1975 r. zrezygnowano z organizacji zlotów równoległe z OSM⁶⁹.

Przysłonić agitację ideologiczną, a jednocześnie uatrakcyjnić młodzieży spartakiadę miały występy gwiazd muzyki młodzieżowej, m.in. Budki Suflera, Koman Band, Alibabek, Krystyny Prońko, Stana Borysa, Maryli Rodowicz i Daniela Olbrychskiego, Czesława Niemena. Ich występy połączone były z pokazem strojów uszytych z tkanin wyprodukowanych w białostockich zakładach włókienniczych, które wraz z najnowszą modą prezentowały najważniejszą gałąź przemysłu województwa. W celu podkreślenia przemian zachodzących w państwie, widowisko wieńczyła defilada delegatów 49 reprezentacji wojewódzkich⁷⁰. Wyreżyserowana z wielkim rozmachem ceremonia otwarcia IV OSM przyciągnęła na stadion Gwardii w Białymstoku liczną publiczność.

⁶⁵ W 1972 r. odbyła się premiera filmu, pt. *Agent nr 1* w reż. Z. Kuźmińskiego, w którym aktor wcielił się w postać pływaka Jerzego Iwanowa-Szajnowicza, przedwojennego mistrza Polski w piłce wodnej, zob. S. Strumph-Wojtkiewicz, *Agent nr 1*, Iskry, Warszawa 1988; K. Hądzielek, dz. cyt., s. 499–500.

⁶⁶ K. Próchniewicz, *Uroczyste otwarcie IV Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży. Wspaniała manifestacja młodości i patriotyzmu*, „Gazeta Współczesna” 1975 nr 162, s. 1–2.

⁶⁷ Inauguracji II OSM w 1971 r. dokonywał wicepremier Józef Kraśko, w loży honorowej III OSM w 1973 r. obecni byli członkowie Biura Politycznego KC PZPR – Edward Babiuch i Józef Tejchma, sekretarz KC Partii – Jerzy Łukasiewicz, minister Oświaty i Wychowania – Jerzy Kuberski. W czasie IV OSM w 1975 r. na trybunie honorowej, obok Jerzego Łukasiewicza oraz Waldemara Winkla, wiceministra Oświaty i Wychowania, zasiadał m.in. Zdzisław Kurowski, przewodniczący Rady Głównej FSZMP.

⁶⁸ K. Próchniewicz, *Uroczyste otwarcie IV Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży. Wspaniała manifestacja młodości i patriotyzmu*, „Gazeta Współczesna” 1975 nr 162, s. 1–2.

⁶⁹ G. Stański, *Spartakiadowe obrachunki*, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 170, s. 8.

⁷⁰ K. Próchniewicz, *Uroczyste otwarcie IV Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży. Wspaniała manifestacja młodości i patriotyzmu*, „Gazeta Współczesna” 1975 nr 162, s. 1–2.

Wzorem głównych uroczystości reprezentacje sportowe przybywające do miast-gospodarzy zawodów witali delegaci władz partyjnych i państwowych szczebla wojewódzkiego lub lokalnego oraz przedstawiciel Lokalnego Komitetu Organizacyjnego. Już na wstępnym etapie kontaktu ze sportowcami mieli poinformować przybywające ekipy m.in. o programie i miejscach imprez towarzyszących zawodom. Wpływ ideologiczny miały zapewnić wizyty w zakładach pracy, których celem było podkreślenie „skoku” gospodarczego województwa⁷¹.

O liczny udział uczestników w wydarzeniach dbali „Organizatorzy aktywnego wypoczynku”, przebywający w miejscach zakwaterowania sportowców. Angażowano ich spośród aktywnych działaczy ruchu młodzieżowego, np. ekipą siatkarzy zakwaterowaną w Białymstoku opiekowała się, wywodząca się z ZMW, Kierownik Wydziału Kształcenia Politycznego i Propagandy RW FSZMP⁷². Wizyty w zakładach pracy były połączone ze spotkaniami z lokalnym kierownictwem partyjno-administracyjnym oraz z aktywnym ZMS, harcerzami. W Augustowie spotkania przedstawicieli ekip wojewódzkich poszczególnych dyscyplin sportowych z lokalnymi władzami politycznymi i administracyjnymi odbywały się w trakcie rejsów jeziorami augustowskimi⁷³.

Najważniejszym miejscem imprez ideowo-wychowawczych koordynowanych przez RW FSZMP okazały się spotkania w Spartakiadowym Klubie Olimpijczyka. Klub został powołany z inicjatywy RG FSZMP⁷⁴. Otwarcia Klubu w pierwszym dniu Spartakiady dokonał prezes Polskiej Federacji Sportu Stanisław Nowosielski wraz z członkiem kierownictwa ruchu młodzieżowego. W ramach działalności Klubu młodzież spotykała się z wybitnymi osobistościami świata sportu, uczestnikami olimpiad, a także działaczami politycznymi. Zadbano o różnorodny wybór tematów i prelegentów. Prezentacja sylwetek gwiazd sportu miała mobilizować młodzież do aktywności sportowej oraz wzmacniać jej więź z państwem. Wśród zaproszonych gości znaleźli się m.in. Kazimierz Górski, Zdzisław Krzyszkowiak⁷⁵, Bronisław Malinowski⁷⁶. Dyskusje z idolami poprzedzały pokazy filmowe, któ-

⁷¹ W Augustowie akcja wizyt w zakładach pracy objęła ponad 70% uczestników spartakiady. Rolą działaczy młodzieżowych było dbanie o „właściwy wydźwięk” ideowy spotkań i wizyt. W Sokółce zwiedzanie zakładów Stolbud i Spomasz połączone było m.in. z wizytą w Izbie Pamięci im. S. Prytyckiego – białoruskiego działacza komunistycznego, Przewodniczącego Prezydium Rady Najwyższej Białoruskiej SRR, zmarłego w 1971 r. W Białymstoku jedną z atrakcji była wystawa Muzeum Ruchu Rewolucyjnego poświęcona dziejom białostockiego ruchu rewolucyjnego.

⁷² APB, RW FSZMP w Białymstoku, sygn. 66, Akta dotyczące organizowania Ogólnopolskich Spartakiad Młodzieży, k. 103, Program imprez ideowo-wychowawczych i kulturalno-rozrywkowych IV OSM.

⁷³ APB, KW PZPR w Białymstoku, sygn. 1166, Materiały dotyczące sportu i turystyki, k. 12, Biuletyn informacyjny IV OSM w Białymstoku, Białystok czerwiec 1975, s. 61.

⁷⁴ W Klubie Olimpijczyka, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 164, s. 8.

⁷⁵ Zdzisław Krzyszkowiak – lekkoatleta, mistrz olimpijski (Rzym, 1960 r.), Mistrz Europy (1958 r.), zob. Z. Krzyszkowiak, *Niezapomniane przeżycia*, Estrella, Warszawa 2000.

⁷⁶ Bronisław Malinowski – lekkoatleta, mistrz Europy (1974 r.), w następnych latach wicemistrz olimpijski (Montreal, 1976 r.) i mistrz olimpijski (Moskwa, 1980 r.), zob. K. Hądzelek, dz. cyt., s. 124.

rych repertuar dobierano pod kątem atrakcyjności wizualnej, treści, ale przede wszystkim przesłania ideowo-wychowawczego. Każde organizowane wydarzenie miało mieć „właściwy” wydźwięk ideowy. Debatę z kierownictwem Naczelnej Redakcji Programów Sportowych TV, w czasie której poruszano kwestię roli TV w upowszechnianiu kultury fizycznej, poprzedzono projekcją filmów o tematyce sportowej. Natomiast w czasie spotkania z kierownictwem redakcji „Przeglądu Sportowego” dyskutowano nad rolą i zadaniami masowych środków przekazu w wychowaniu sportowców i kibiców. Z trenerami i kierownikami ekip spartakiadowych konferowano nad rolą sportu w wychowaniu młodzieży. W ostatnich dniach trwania spartakiady odbyła się debata kierownictwa Wydziału Kultury Fizycznej Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku oraz działaczy RW FSZMP pt. „Dzień dzisiejszy i perspektywy rozwoju województwa białostockiego”. Cykl wydarzeń zamykała konferencja kierownictwa ruchu młodzieżowego z organizatorami programu ideowo-wychowawczego i kulturalno-rozrywkowego IV OSM⁷⁷. Spotkania Spartakiadowego Klubu Olimpijczyka odbywały się w czasie finałów w dniach 22–27 lipca 1975 r. w Kawiarni Związkowa w Białymstoku. Każdego dnia miało w nich uczestniczyć ponad 200 osób⁷⁸. Efekt działalności okazał się na tyle trwały, że doprowadził do tworzenia w kolejnych latach Młodzieżowych Klubów Olimpijczyka⁷⁹.

Do stałych elementów planowego oddziaływania polityczno-wychowawczego należały pokazy filmowe, które odbywały się we wszystkich miastach spartakiady. Z uwagi na dostępność infrastruktury, największe możliwości do projekcji filmów były w Białymstoku⁸⁰. Karta uczestnika spartakiady uprawniała do wstępu do kina bezpłatnie lub za minimalną opłatą. W kinach miejskich organizatorzy zapewnili szeroki i różnorodny repertuar filmowy. Staraniem młodzieżowców, w kinoteatrze Związkowiec wyświetlano filmy podkreślające rozwój społeczno-gospodarczy⁸¹ regionu oraz jego walory przyrodnicze⁸². Na dużym

⁷⁷ APB, RW FSZMP w Białymstoku, sygn. 66, Akta dotyczące organizowania Ogólnopolskich Spartakiad Młodzieży, k. 96–102, Program imprez ideowo-wychowawczych i kulturalno-rozrywkowych IV OSM.

⁷⁸ Tamże, k. 180, Informacja udziału FSZMP w przygotowaniach i przebiegu IV OSM.

⁷⁹ AAN, FSZMP RG w Warszawie 1973–1981, sygn. 80, b.n.k., Informacja na temat aktualnej sytuacji wychowawczej.

⁸⁰ APB, RW FSZMP w Białymstoku, sygn. 66, Akta dotyczące organizowania Ogólnopolskich Spartakiad Młodzieży, k. 97–104, Program imprez ideowo-wychowawczych i kulturalno-rozrywkowych IV OSM.

⁸¹ Filmy pt. *Białostoccyzna w XXX-leciu*, *Pani Profesor* (reż. K. Mucha) z 1971 r. – stanowiący filmowy portret artystki plastyczki Eleonory Plutyńskiej, która pracowała nad odrodzeniem tradycyjnego tkactwa ludowego Białostocczyzny.

⁸² Były to m.in. filmy pt. *Płyną tratwy* (reż. W. Ślesicki) z 1962 r., najlepszy film dokumentalny Międzynarodowego Festiwalu Filmowego w Wenecji w 1962 r., traktujący o życiu i pracy młodego flisaka, oraz filmowa wycieczka pt. *Puszcza Białowieska* (reż. W. Puchalski) z 1964 r.

ekranie Spartakiadowego Klubu Olimpijczyka królowały głównie polskie filmy o tematyce sportowej⁸³. Ich przesłanie miało przekonać odbiorcę, że sportowiec winien cechować się uczciwością, koleżeńskością, a dobro drużyny powinien stawiać nad własny sukces⁸⁴. Starania młodzieżowców wieńczyły spotkania w Białostockim Dyskusyjnym Klubie Filmowym, w którym odbyła się sesja popularno-naukowa pt. „Sport w filmie”⁸⁵. Proponowany w programie pozasportowym IV OSM repertuar filmowy łączyło wyraźne przesłanie ideowo-wychowawcze. Wywierany na młodzież nacisk mógł być dodatkowo przyszlaniany poprzez projekcje filmów zagranicznych, w tym m.in. amerykańskich⁸⁶.

Stałymi punktami w planach spędzania czasu wolnego było oglądanie programów tv, czytanie książek i prasy. Staraniem Rady Wojewódzkiej FSZMP w miejscach zakwaterowania zawodnikom zapewniono dostęp do takich pism jak „Trybuna Ludu”, „Gazeta Współczesna”, „Sztandar Młodych”, a także „Sportowiec” i „Przegląd Sportowy”⁸⁷. W regionie białostockim szczególną rolę informacyjno-propagandową spełniała „Gazeta Współczesna”. Była to codzienna, regionalna gazeta partyjna, obejmująca zasięgiem województwa białostockie, łomżyńskie i suwalskie. W 1975 r. jej nakład wynosił ponad 125 tys. egzemplarzy. Na łamach tej gazety, przy współpracy z Biurem Prasowym Spartakiady, regularnie pojawiały się informacje o przygotowaniach reprezentacji do zawodów, rywalizacji sportowców i osiągniętych wynikach. Wśród informacji prasowych znajdowały się wywiady z trenerami, działaczami sportowymi i politykami, komentarze przebiegu współzawodnictwa oraz dotyczące postawy sportowców, informacje o imprezach towarzyszących. W relacjach prasowych podkreślano wartość solidnej pracy, która pomimo konieczności spełnienia wysokich wymagań postawionych przez trenera zaowocować miała dobrymi wynikami (mimo tego, że przygotowania „przebiegały nie zawsze zgodnie z założeniami trenerów”)⁸⁸. Celem było kształtowanie charakterów młodzieży, aby odniosła sukces

⁸³ Takie jak *Jutro Meksyk* (reż. A. Ścibor-Rylski) z 1965 r., *Zaczarowany rower* (reż. S. Sternfeld, W. Podgórski) z 1955 r., *Trzy starty* (reż. E. Petelska, Cz. Petelski, S. Lenartowicz) z 1955 r., a także radziecki film *Ani słowa o futbolu* (reż. I. Magniton) z 1974 r.

⁸⁴ Zob. D. Skotarczak, *Tematyka sportowa w kinie PRL*, [w:] D. Skotarczak, K. Bittner (red.), *W kręgu kultury PRL. Sport*, Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Oddział w Poznaniu, Poznań 2015, s. 178–179.

⁸⁵ APB, RW FSZMP w Białymstoku, sygn. 66, Akta dotyczące organizowania Ogólnopolskich Spartakiad Młodzieży, k. 97–104, Program imprez ideowo-wychowawczych i kulturalno-rozrywkowych IV OSM.

⁸⁶ W jednym z białostockich kin wyświetlano m.in. film pt. *Był sobie tajdak* (reż. J.L. Mankiewicz) z 1970 r., w którym główne role grali Kirk Douglas i Henry Fonda.

⁸⁷ APB, RW FSZMP w Białymstoku, sygn. 66, Akta dotyczące organizowania Ogólnopolskich Spartakiad Młodzieży, k. 125, Prośba RW FSZMP z dn. 15.07.1975 r., w sprawie rezerwacji 26 zestawów pism dziennie.

⁸⁸ A. Łozowski, *Siatkarki Białegostoku wywalczyły awans do finału spartakiady*, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 150, s. 8.

sportowy⁸⁹. Sportowcy mieli tworzyć kolektyw nastawiony na zrealizowanie wspólnego zadania i dlatego wpajano im przekonanie, że zwycięstwa nie można odnieść bez „oddanych i wiernych dyscyplinie” działaczy⁹⁰. W prasie ukazywano, że współpraca określonej grupy – działaczy, szkoleniowców i zawodników, a także dobry klimat w środowisku, w szkole są istotnym aspektem osiągnięcia sukcesu sportowego⁹¹.

Argumenty ideologiczne przeplatane były z ideałami współzawodnictwa sportowego. Młodzi ludzie mieli spotkać się na stadionach i boiskach, aby w „szlachetnej rywalizacji wyłonić najlepszych z najlepszych”⁹². Powyższe odwołanie do idei olimpijskiej miało kształtować w młodzieży chęć współzawodnictwa zgodnego z zasadą *fair play*, czego nie można oceniać jednoznacznie negatywnie. Ważnym elementem relacji prasowych był aktywny doping zawodników. Starano się rozbudzić postawy patriotyzmu lokalnego. Stawiano za punkt honoru opuszczenie pozycji „czerwonej latarni”. Jako duży sukces przedstawiano awans do finałów czterech drużyn wojewódzkich, które miały być czynnikiem mobilizującym zawodników, trenerów, działaczy i patronów sportu do wydajniejszej pracy⁹³. Młodzieży przypomniano, że stoi przed nimi szansa na wielką karierę sportową. Za wzór stawiano znakomitych sportowców⁹⁴, którzy rozpoczęli swoje kariery w zmaganiach spartakiadowych⁹⁵. Dodatkowo wyniki na spartakiadzie miały stanowić przepustkę na igrzyska w Moskwie w 1980 r.⁹⁶ Za przykład do naśladowania przedstawiano, biorącego udział w ceremonii otwarcia Spartakiady, Ryszarda Skowronka – Mistrza Europy z 1974 r. w dziesięcioboju. Pozytywnie akcentowano, że łączy on karierę sportową z pracą naukową na wyższej uczelni. Propagowanie takich wzorów miało przekonać młodzież o doskonałych warunkach do rozwoju sportowego i zawodowego stwarzanych w PRL, tym samym zachęcając odbiorców do naśladowania i upodabniania się do mistrzów sportu. W relacjach prasowych dotyczących IV OSM kładziono bardzo duży nacisk na aspekt wychowawczy sportu. Podkreślano w nich także wpływ tej dziedziny na kształtowanie pożądanych umiejętności i postaw społecznych.

⁸⁹ Tamże.

⁹⁰ Tamże.

⁹¹ Tamże.

⁹² *W dniach Święta Lipcowego w Białymstoku*, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 151, s. 1–2.

⁹³ Tamże.

⁹⁴ Sportowców, takich jak: bokserów Andrzeja Biegalskiego i Jerzego Rybickiego, lekkoatletów Jacka Wszolę i Mirosława Wodzyńskiego, ciężarowca Zbigniewa Kaczmarka, czy kolarzy Stanisława Szozdę i Benedykta Kocota.

⁹⁵ *IV OSM. Białostocka gospodarem największej imprezy sportowej w kraju*, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 160, s. 1.

⁹⁶ Tamże.

Zakończenie

W klasyfikacji generalnej finałów IV OSM, przygotowanej w oparciu o nowy podział administracyjny Polski (49 województw), najwięcej punktów zdobyli zawodnicy z województwa warszawskiego. We wspomnianej klasyfikacji sportowcy reprezentujący województwa utworzone z dawnego województwa białostockiego zajęli: z białostockiego – 14, suwalskiego – 23, łomżyńskiego – 47 miejsce. W klasyfikacji końcowej 904 klubów biorących udział w spartakiadzie pierwsze trzy miejsca zajęły kolejno Zawisza Bydgoszcz, Legia Warszawa i SZS-AZS Warszawa. Z dawnego województwa białostockiego najwyżej uplasowały się SZS-AZS Białystok (na 7 miejscu) oraz SZS-AZS Augustów (na 21 miejscu)⁹⁷. Z uwagi na osiągniętą pozycję finały IV OSM oceniano jako duży sukces federacji białostockiej. Jej reprezentantom udało się opuścić dotychczas zajmowane ostatnie miejsce w klasyfikacji wg Wojewódzkich Federacji Sportu i ostatecznie zająć czternastą pozycję na osiemnaście startujących federacji.

Ceremonia zamknięcia, odbywająca się w sali kinoteatru Związkowiec, została zorganizowana z dużo mniejszym rozmachem. Zgodnie z przyjętą konwencją, obok przemówień oficjeli partyjnych i działaczy sportowych, uroczystości powiązane były z wręczaniem wyróżniającym się działaczom odznaczeń im. Janka Krasickiego. Dekoracji dokonywał Andrzej Kołtek, sekretarz RG FSZMP. Wśród odznaczonych znalazł się m.in. Janusz Kochan – za dobrze ocenianą pracę Spartakiadowego Klubu Olimpijczyka w Białymstoku⁹⁸.

W czasie przygotowań i finałów IV OSM zaangażowanie organizacji młodzieżowych koncentrowało się wokół trzech zagadnień: udziału aktywu i pracowników etatowych w przygotowaniu i przeprowadzeniu spartakiady, organizacji imprez towarzyszących i przygotowania propagandy wizualnej i prasowej. Całość prac była koordynowana przez RW FSZMP w Białymstoku, która dbała też o „właściwy” przekaz ideowy wydarzeń. Na podstawie zachowanych źródeł nie można precyzyjnie określić stopnia zaangażowania poszczególnych związków i ich aktywistów w wyznaczone zadania. W działalności Lokalnych Komitetów Organizacyjnych widoczny był udział przedstawicieli praktycznie wszystkich młodzieżowych związków środowiskowych. Ranga i zasięg wydarzenia wymuszały duże zaangażowanie działaczy, o czym świadczy ich uczestnictwo we wspomnianych wyżej komitetach, komisjach i zabezpieczeniu imprezy. Skuteczność działań ideowo-wychowawczych, a szczególnie ich wpływ na postawy młodzieży, trudno jest ocenić przez pryzmat źródeł. Należy podkreślić, że ich pozytywnym aspek-

⁹⁷ AAN, GKkFiT w Warszawie 1960-1978, sygn. 37/34, IV Ogólnopolska Spartakiada Młodzieży w Białymstoku – wykazy punktów, klasyfikacja, notatka informacyjna o przebiegu i wynikach, k. 148, IV Spartakiada Młodzieży Białystok 1975. Końcowa klasyfikacja klubów.

⁹⁸ *Zgasił znicz*, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 165, s. 1.

tem było propagowanie ideałów ruchu olimpijskiego – szlachetnego współzawodnictwa, zasad *fair play*, wzorów osobowych mistrzów sportu. Natomiast negatywnym – wtłaczanie młodzieży przekonania, że jedynym możliwym wyborem jest ideologia komunistyczna. W samych organizacjach działania te pozostawiły duży niedosyt. Aktywiści zwracali uwagę na postawę działaczy sportowych, którzy wykazywali małe zainteresowanie sprawami ruchu młodzieżowego. Problemy pojawiały się także w kwestiach propagandy wizualnej. Początkowo brakowało nawet widocznych emblematów ruchu młodzieżowego. Często tego typu sytuacje rozwiązywano w ostatniej chwili. Działacze podkreślali, że organizacje młodzieżowe posiadały zbyt mały wpływ na przygotowania i przebieg spartakiady. Narzekali na prasę młodzieżową, która, ich zdaniem, w zbyt małym stopniu popularyzowała przedsięwzięcia organizacji młodzieżowych. Część stosowanych metod oddziaływania ideowo-wychowawczego (np. bogata oprawa propagandowa, wizyty w zakładach pracy) było stale wykorzystywanych przez organizacje młodzieżowe. Jednak IV OSM wyróżniała działalność nowo utworzonego Spartakiadowego Klubu Olimpijczyka, będącego miejscem popularyzacji problematyki ideowo-wychowawczej związanej ze sportem⁹⁹, oraz bogaty program pozasportowy. Zrezygnowano także z organizowanych przy okazji trzech poprzednich OSM Złotów Młodych Przodowników Pracy i Nauki. Do ważnych czynników wpływu ideowo-wychowawczego należały ceremonie rocznicowe obchodzone w miejscach zakwaterowania oraz uroczystości przygotowane przez władze lokalne, a także szeroko wykorzystywana symbolika olimpijska. Agitację ideowo-wychowawczą niejako kamuflowano krzewieniem szlachetnych idei olimpijskich. Stąd też podkreślano wartości wychowawcze sportu oraz propagowano wzory osobowe mistrzów sportowych. Celem było przekonanie młodzieży o wyższości systemu politycznego PRL. Działacze młodzieżowi starali się wpływać ideowo-politycznie na młodzież także poprzez artykuły prasowe, a w sposób bardziej subtelny poprzez odpowiednio dobrane repertuar filmowy. Sportowców inspirować miały wizyty w zakładach pracy, spotkania z władzami partyjnymi i administracyjnymi oraz z działaczami młodzieżowymi. Popularne wśród młodzieży były wspólne ogniska i dyskoteki, integrujące sportowców z aktywistami, studentami i harcerzami. Osobisty kontakt młodzieżowców ze sportowcami miał stwarzać okazję do przekazywania im „prawidłowego” systemu wartości i przekonań pożądaných przez władze partyjne. Udział młodzieżowców w przygotowaniach do spartakiady był również okazją do spajania wewnątrzorganizacyjnego związków, przyczyniając się do większej identyfikacji ich członków i przywiązania do organizacji.

Spartakiada okazała się dużym sukcesem organizacyjnym i sportowym. Bardzo dobrze oceniano atmosferę zawodów i gościnność gospodarzy. Program po-

⁹⁹ APB, RW FSZMP w Białymstoku, sygn. 66, Akta dotyczące organizowania Ogólnopolskich Spartakiad Młodzieży, k. 180, Informacja udziału FSZMP w przygotowaniach i przebiegu IV OSM.

zasportowy doceniany był za pomysłowość i atrakcyjną formę. Młodzieży podo-
bały się wycieczki do ciekawszych zakątków regionu, koncerty, dyskoteki, spe-
cjalne programy w kinach i spotkania ze sportowcami. Potwierdzały to pozy-
tywne recenzje w prasie ogólnopolskiej¹⁰⁰. W pracy ideowo-wychowawczej pod-
czas IV OSM organizacje młodzieżowe stosowały zasadę, że każda inicjatywa
atrakcyjna dla młodzieży będzie pozytywnie wpływała na jej postawy i wybory.

DEKLARACJA BRAKU KONFLIKTU INTERESÓW

Autor deklaruje brak potencjalnych konfliktów interesów w odniesieniu do badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Ideowo-wychowawcze i propagandowe aspekty IV Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży w 1975 r. w Białymstoku*.

FINANSOWANIE

Autor nie otrzymał żadnego wsparcia finansowego w zakresie badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Ideowo-wychowawcze i propagandowe aspekty IV Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży w 1975 r. w Białymstoku*.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Archiwum Akt Nowych w Warszawie

- Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki w Warszawie.
- Federacja Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej Rada Główna w Warszawie.

Archiwum Państwowe w Białymstoku

- Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Białymstoku.
- Rada Wojewódzka Federacji Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej Białymstoku.
- Zarząd Wojewódzki Związku Młodzieży Socjalistycznej w Białymstoku.

II. Źródła drukowane

O budownictwie partyjnym. Uchwały Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej 1949–1953, Warszawa 1954.

III. Prasa

„Gazeta Współczesna” 1975.

¹⁰⁰ G. Stański, *Spartakiadowe obrachunki*, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 170, s. 8.

IV. Źródła internetowe

<http://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/14611> [dostęp: 25.02.2022].

<http://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/193> [dostęp: 25.02.2022].

B. Literatura

Dorosz B. (red.), *„Chcę wrócić, jak emigrant, z podróży dalekiej, z papieru, z martwych liter, żywy, do twych rąk...”*. Życie i twórczość Kazimierza Wierzyńskiego (1894–1969). Materiały z Międzynarodowej Konferencji Naukowej w 50. rocznicę śmierci poety, Instytut Badań Literackich PAN, Londyn 2019.

Gaj J., *Wychowanie fizyczne i sport w Polsce Ludowej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1987.

Godlewski P., *Sport w Polsce na tle politycznej rzeczywistości lat 1944–1956*, Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Poznań 2006.

Godlewski P., *Sport w służbie PRL*, [w:] T. Gąsowski, S. Bielański (red.), *Sport i polityka w dwudziestowiecznych państwach totalitarnych i autorytarnych*, Towarzystwo Wydawnicze Historia Iagellonica, Kraków 2009, s. 21–73.

Godlewski P., *Sport wyczynowy w procesie przemian ideologicznych i społecznych w Polsce 1956–1989*, Wydawnictwo Athenae Gedanenses, Gdańsk 2015.

Hądzelek K. (red.), *Mała encyklopedia sportu*, t. 2, Wydawnictwo „Sport i Turystyka”, Warszawa 1986.

Krzyszkowiak Z., *Niezapomniane przeżycia*, Estrella, Warszawa 2000.

Lipowski W., *Historia sportu. Na tle rozwoju kultury fizycznej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.

Nowakowski A., *Zarządzanie kulturą fizyczną w Polsce w latach 1944–2001. Studium historyczno-porównawcze*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2005.

Nowik J., *Kultura fizyczna w województwie białostockim w latach 1944–1975*, Wydawnictwo Prymat, Białystok 2021.

Ordyłowski M., *Szkice z dziejów kultury fizycznej*, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2005.

Ordyłowski M., *Wielkie imprezy sportowe jako kampanie propagandowe PZPR w latach 1949–1956*, [w:] B. Woltmann (red.), *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. 5, Gorzów Wlkp. 2002, s. 351–362.

Pasko A., *Społeczno-polityczne aspekty sportu w ZSRR i krajach bloku socjalistycznego do 1989 r.*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2011, t. 10, s. 115–130.

Pasko A., *Sport wyczynowy w polityce państwa 1944–1989*, Wydawnictwo AVA-LON, Kraków 2012.

Pędraszewska-Sołtys B., *Współzawodnictwo sportowe w ruchu spartakiadowym w Polsce na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku*,

- „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2015, t. 14, nr 2, s. 123–134; <http://dx.doi.org/10.16926/kf.2015.14.20>.
- Płomiński A., Bakota D., *Geneza oraz podstawy ideologiczne, organizacyjne i sportowe I Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży w 1969 r.*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2017, t. 16, nr 1, s. 91–99; <http://dx.doi.org/10.16926/kf.2017.16.05>.
- Rotkiewicz M., *Symbole i maskotki olimpijskie*, Polski Komitet Olimpijski, Warszawa 2012.
- Skotarczak D., *Tematyka sportowa w kinie PRL*, [w:] D. Skotarczak, K. Bittner (red.), *W kręgu kultury PRL. Sport*, Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Oddział w Poznaniu, Poznań 2015, s. 177–186.
- Słapek D., *Sport i widowiska w świecie antycznym*, Wydawnictwo Homini, Kraków – Warszawa 2010.
- Strumph-Wojtkiewicz S., *Agent nr 1*, Iskry, Warszawa 1988.
- Szymański L., *Kultura fizyczna i turystyka w polityce Polski Ludowej 1944–1989*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, Wrocław 2004.
- Wencel W., *Wierzyński: sens ponad klęską: biografia poety*, Instytut Literatury, Kraków 2020.
- Wryk R., *Ruch sportowy na tle zmian społeczno-politycznych w Polsce w XX w.*, [w:] D. Skotarczak, K. Bittner (red.), *W kręgu kultury PRL. Sport*, Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Oddział w Poznaniu, Poznań 2015, s. 13–30.